

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 335):

hipinkair × **auk** [×] **biörn** × **raistu** × **eftir** × **kilt**[a ×] **bonta** × **kopa**[n]
 5 10 15 20 25 30 35 40

Hedíngæirr ok Biörn raistu æftir Gilda(?), bonda goðan.

»Hedenger och Björn reste [stenen] efter Gilde(?), en god bonde.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 2 i är icke stunget; icke heller 6 k. Övre delen av 8 i är avslagen. Hela namnet 1—9 **hipinkair** är fullt tydligt. Något sk efter 12 k kan ej säkert fastställas. Översta delen av bst i 16 r är avslagen. F. ö. är namnet fullt tydligt. 21 s har formen ꝥ. 24 e är tydligt stunget, med en bred och djup prick. Sk efter 28 r är otydligt. I det följande namnet äro runorna 29—30 **ki** och 32 **t** tydliga. 29 k är icke stunget. Mellan 30 i och 32 t är ett stycke av ytan bortslagen och avflagrad, varvid en runa har gått förlorad. I nedersta kanten av denna skada finnes en tämligen säker bst av ett l; linjen är rundad i botten och förefaller huggen. Möjligen finnes också spår av hst. Ett s här (B 335) förefaller omöjligt. Bistavarna i 32 t äro absolut säkra, även den vänstra. Mellan 32 t och 34 b har icke funnits plats för mer än en runa (jämte sk). Av 33 a (B 335) finnes numera endast hst:s nedre del i behåll. En svag fördjupning kan möjligen vara rest av bst; i så fall har denna varit ansatt långt ned på hst. Yttre delen av runslingan är förstörd genom en djup avflagring eller kanske snarare skada genom stöt. Namnet är sålunda numera defekt; vad man kan fastställa är 29—33 **kilt**a. Alla runorna i 34—38 **bonta** äro fullt tydliga; likaså sk efter 38 a. 39 k är säkert, även om bst är svag. Hst i 40 o är djup; övre bst är tydlig, den nedre osäker. 41 þ är tämligen säkert; bst är ansatt högt, varför runan liknar ett k. 42 a är tydligt; bst endast t. v. om hst. Hst i 43 n är tydlig, men ingen bst kan skönjas.

Hadorph och Leitz: 24 i, 29—33 **kista**, 42—43 **in**. — Brate: 24 e, 29—33 **ki-ta**, 42—43 **an**.

Vid Ekilla bro, omkring 1½ km. NÖ om Brunnsta bro, har stått en runsten (U 642) med i huvudsak samma inskrift. Det är endast det epitet, som har tillagts efter den dödes namn, som växlar: U 641 **bonta** × **kopan**, U 642 [fa]þur **sint**. De båda sönerna Hedenger och Björn ha låtit resa minnesvårdar över sin fader, »en god bonde», vid de båda vägar, som söderifrån förde upp mot Varpsundet och Övergran. Tyvärr är faderns namn skadat i båda inskrifterna. U 642 har dock tydligt **kil**. Det är uppenbart, att namnet icke kan ha varit vare sig *Gisli* eller *Kætill*. s i B 335 **kista** beror sannolikt på felaktig supplerings; stenen har troligen varit skadad som nu. Om man sammanställer U 641 **ki-ta** och U 642 **kil** ..., bör namnet ha varit (ack.) **kilta**. Detta bör motsvara ett isl. fsv. *Gildi*. Ett sådant mansnamn är visserligen icke känt från några andra källor, men det är fullt tänkbart, ursprungligen ett tillnamn, formellt identiskt med appellativet *gildi*, m. 'gillebroder' (se U 379).

Karakteristiskt för runristaren synes vara, att han icke använder runan **r**: **eftir** U 641, 642. Efterleden i namnet 1—9 **hipinkair** är sålunda -*gæirr*, och namnet är *Hedíngæirr* Hedenger, icke Hedenkar, såsom v. Friesen återger det. Namnet *Hedíngæirr* är för övrigt icke känt från någon inskrift; icke heller från någon medeltida urkund. Sammansättningar med *Hedin*- som förled synas vara speciellt svenska.

642. Ekilla bro, Yttergrans sn. Nu vid Ekolsund, Husby-Sjutolfts sn.

Pl. 19.

Litteratur: B 332, L 46, D 1: 44. J. Bureus, Fa 6 s. 58 n:r 78 (Bureus' egen uppteckning), s. 182 n:r 86 (Rhezelius), Fa 5 n:r 152, Fa 1 s. 38; M. Aschaneus, Fb 18 s. 207; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 221; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 458; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 24, Reseberät-

telse 1858, 1860 (ATA); Brev till B. E. Hildebrand ^{10/7} 1860 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 27; G. Stephens, ONRM 2, s. 671; O. v. Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 47 f.; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 82; *Svenska slott och herresäten. Ny samling. 1* (1934), s. 195.

Äldre avbildningar: M. Aschaneus, teckning (i F b 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 332); Dybeck a. a.; G. Stephens a. a.

Runstenen står vid infarten österifrån till Ekolsunds park, på vänstra (södra) sidan om grinden. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna». Stenen är omkring 1820 hit flyttad från Ekilla bro i Yttergrans socken.

De båda runstenarna U 642 och U 643 vid Ekilla bro voro kända redan av Bureus. Platsen säges vara »Vidh Ekla bro», och U 642 betecknas som »then lutande», U 643 som »then ståndande» (Fa 6, s. 78, Fa 5). Aschaneus: »Ekla broo bredvid den andra» (F b 18). *Ransakningarna*: »Wijdh allmenne vägen vthi en Quarn åå 2 stenar med skriffth ther på» (1669), »Wedh Ekella-bro står Tuänne Runsteenar medh bokstäfwer påskrefne, Och Een ligger inunder broon som och ähr uthuggen» [= U 644] (1672). Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* upptager båda stenarna och har påskriften: »Ekala bro i Ytter Grän» (B 332: »Ekala Bro»; L 45 och 46: »Ekala bro»). Över sidan står: »Widh Ekala broo i Ytter Grän Sochn finnas twänne tilhopa stående Rune-stenar . . . Den andra en aln ifrån.»

Dybeck har (i *Sveriges runurkunder*) en utförlig redogörelse för fornminnena vid Ekilla bro: »Ekala samt Vi egor omfatta hardt när hela trakten mellan ytter Grans kyrka och Varpsundet nära öfver Grans kyrka. En minnesrik egnd, för icke länge sedan med det präktiga, nu förstörda, offeraltaret nära Vi i sin midt. 'Otaliga' forngrafvar hafva härifrån fordom utgrenat sig öfver hela socknarne. De återstående bilda större eller smärre, af odlade marker skilda, flockar, hvilkas samband med hvarandra ännu lefvande män intyga och talrika besådda förhöjningar i åkrarna vitsorda. Den väldige 'Drakshögen' å Brunsta gårde har sålunda omgifvits af hundradetals kullar, törhända äfven smärre högar, hvilkas samband med andra forngrafvar å Lundbys, Bålstads och Skörby gården (det sistnämnde i Kalmar socken) man lika lätt som säkert kan spåra. — Ekala (enligt uttalet *Ekla*), nu ett bondhemman, berättas af de gamle fordom hafva varit ett herregods, någre säga bostad för en kungadotter. — Söder om och icke långt från stället flyter Ekla å, hvilken ej långt från Ekala bro, där landsvägen mellan Stockholm och vestra städerna löper öfver ån, utfaller i den förr nämnda Ullfjärden. Sydligt från ån och bron vidtager en höjd och å dennas icke odlade del återstå fem ättehögar, af hvilke en ofvan urgröpt har en i gropen liggande bautasten. Flere plattade rågsådda kullar synas i åkrarne. — Här hafva enligt sägen denne och de två följande runstenarne [U 643 och U 644] fordom stått. Han och den näste [U 643] flyttades för 40 år sedan till Ekolsund (i Trögds härad, Husby-Sjutolfts socken), der de nu äro stolpar vid ingången till inre parken eller gården.»

I sin reseberättelse 1860 yrkar Dybeck ivrigt på att de båda runstenarna skola flyttas tillbaka till sin ursprungliga plats: »Såsom grind- eller portstolpar vid samma park [d. v. s. Ekolsund] stå äfven två runstenar, B 332, L 45, 46, hvilke förut varit vid ofvannämnde Ekala bro. Jag instämmer lifligt i menige mans åsigt att egaren af godset, hvilken på grund af släktförbindelse med den som flyttat stenarne bekommit detsamma, äfven ärft skyldigheten att återbära hvad utan rätt taget blifvit. Jag beklagar att Herr Riksantikvarien icke delar denna åsigt. Derföre befinner sig väl äfven den högst märkvärdige *Säl-nastenen*, B 41, L 485 [= U 323], på olaga ställe, ehuru en af dem som låtit till någon del spränga och föra honom från sitt rätta rum ännu lefver. Äfven den ene af Ekolsundsstenarne skadades till inskriften genom fall för några år sedan från den murade stenfot, å hvilken han står. — Högsta Domstolen har innevarande år stadgat, att åverkaren af en stenkrets i Westergötland, hvilken äfven blifvit bortförd, författningen skall 'återställa' denna genom att på samma ställe uppföra en annan. Minnesmärkena vid Ekala äro åverkade och 'rubbade' derigenom att från dem två runstenar borttagits,

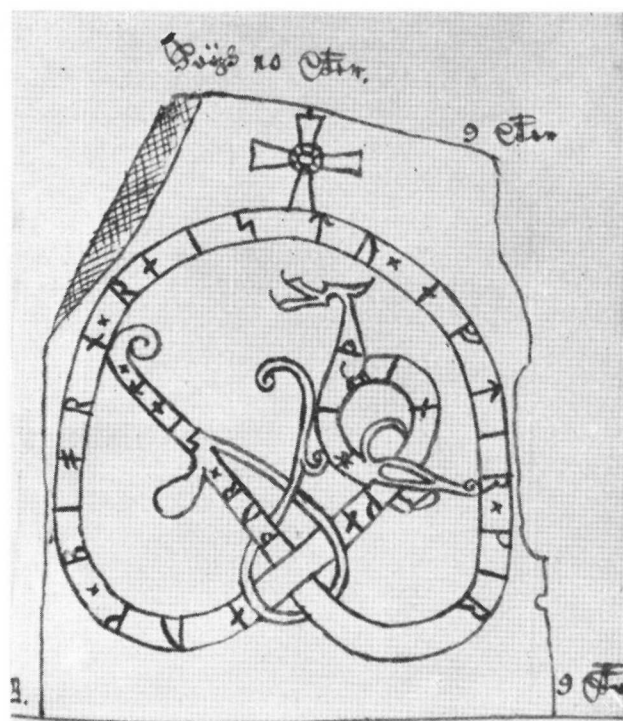

Fig. 41. U 642. Ekilla bro, Yttergrans sn. Efter teckning av Aschaneus.

och likartadt är förhållandet med Sälna och dess runsten, hvartill kommer att en del af dennes inskrift (**bru arp slagin i rip**, samt **brutarkuml**) i och med det han fördes från sitt ursprungliga rum rent af upphört att vara sanning. — Med fullt skäl kan och bör desse stenars återställande å sina rum anbefallas. Ingen kan säga att fornlemningsplatserna här såmedelst få *oäkta*, för framtida forskningar vilseledande, tillsatser och den föreskrifna åtgärden innebure ingen för samtiden *skadlig* löjlighet.»

Dybeck åberopar en tradition, att flyttningen av runstenarna till Ekolsund skulle ha skett »för 40 år sedan», d. v. s. omkring 1820. Det är knappast troligt, att den dåvarande ägaren av Ekolsund, med. dr Patrick Seton, skulle ha intresserat sig för en sådan åtgärd. Däremot finns det starka skäl att misstänka, att det har skett på initiativ av hans antikvariskt mycket intresserade och ivrigt verksamme broder Alexander Seton (död 1828). Se Dagmar Selling, *Alexander Seton som fornforskare* (1945), s. 14.

Grå, finkornig granit. Höjd 2,20 m., bredd 1,35 m. Ristningens höjd 1,30 m., bredd 1,16 m. Ytan är svagt buktig, i stort sett jämn och slät. Nedre delen av ristningen är förstörd genom en flagring. Skadan fanns redan på de äldsta avbildningarna från 1600-talet. Även på andra ställen finnas mindre flagringar. Ristningen är jämnt och säkert huggen, tämligen djupt.

Inskrift:

hiþinka . . . auk × biorn × raistu × eftir × kil . . . þur sint
 5 10 15 20 25 30 35

Heding[æirr] ok Biorn ræistu æftir Gilda(?), faður sinn.

»Hedenger och Björn reste [stenen] efter Gilde(?), sin fader.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 2 i är icke stunget; icke heller 6 och 27 k. Efter 7 a är ett stycke av runslingan förstört, där det har funnits lagom plats för två

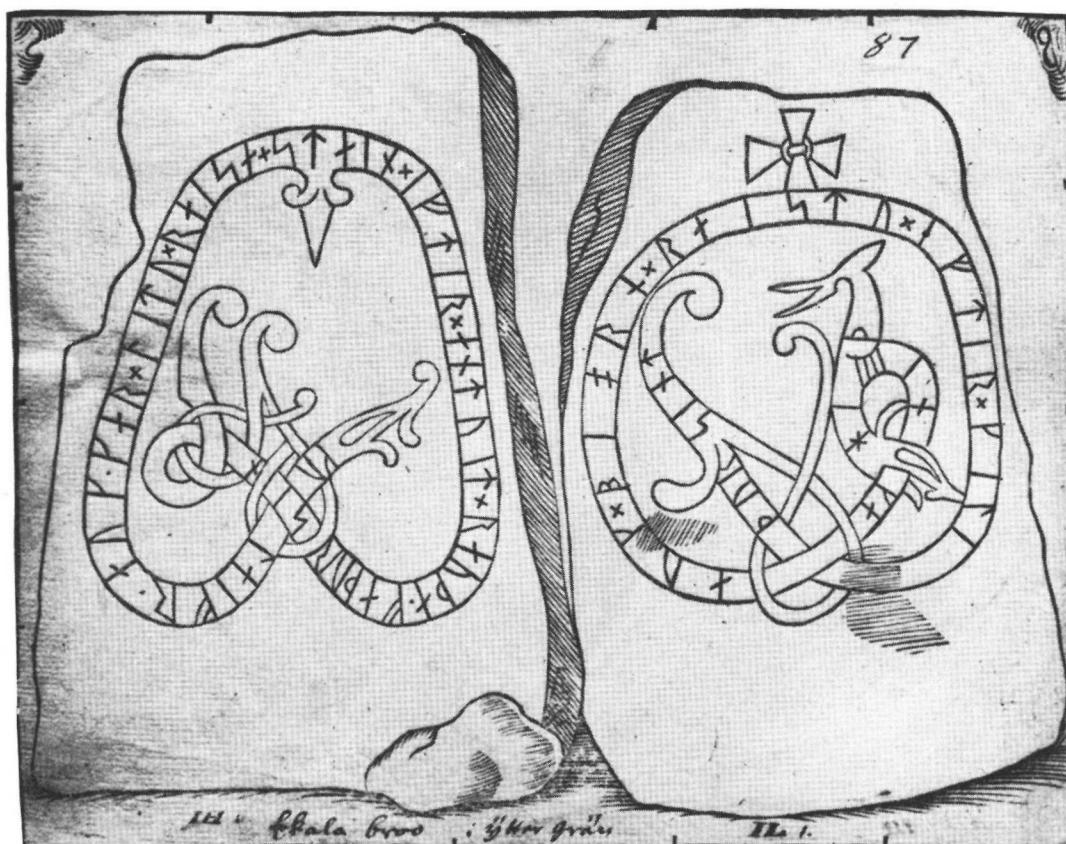

Fig. 42. U 642 och 643. Ekilla bro, Yttergrans sn. Efter B 332.

runor jämte sk. 14 *r* har formen *ᚱ*. 16 och 26 *r* ha formen *ᚱ*. 19 *s* har formen *ᚱ*. 22 *e* är tydligt stunget. 29 *l* är fullt tydligt. Ingen som helst tvekan kan råda om läsningen 27—29 *kil*. Men därefter är en djup avflaging, och av följande runor finnes icke ett spår. Av 30 *p* finnes övre delen bevarad. Intet sk efter 32 *r*. 36 *t* är tydligt. — Mellan 29 *l* och 30 *p* bör, av utrymmet att döma, ha funnits plats för minst 4 runor jämte ett sk. Det namn, som börjar med 27—29 *kil*, bör sålunda ha innehållit ytterligare (minst) två runor. Jfr U 641 *ki-ta*. Med tämligen stor säkerhet kan man följaktligen supplera inskriften på U 642 sålunda:

hipinka[ir ×] auk × biorn × raistu × eftir × kil[ta × fa]pur sint.

Bureus: *hipinka . . . biorn · raistu · iftir kil . . . ur sin*. — Rhezelius: *hipinka . . . auk × biorn × raistu × eftir × kir . . . pur × sint ×*. — Aschaneus: *hipinka . . . auk × biorn × raistu × eftir × kir . . . pur × sint ×*. — Hadorph och Leitz (B 332): *hipinka . . . auk × biorn × raistu × eftir × kili . . . pur sint*. — Dybeck: *hipinka . . . auk × biorn × raistu × eftir × kil . . . pur sint*. »Sista *t* är tydligt, men svårt att förklara; törhända början till *taupr* m. m.»

Om namnen *Hedíngæirr* och *Gildi* se ovan U 641.

U 641 och U 642 äro samtidigt ristade och utan tvivel också, trots en viss olikhet i runslingans uppläggning, av samme ristare. Korset är av samma form och har samma plats på båda stenarna. Många små detaljer stämma överens: utelämnandet av ordet 'sten', stavningen av ordet *æftir* med *e* och *r* (icke *ᚱ*), de långa bistavarna i *a*-, *n*- och *o*-runorna, *r*-runans ovanliga form, bruket av *s*-runa med första stapeln neddragen till ramlinjen i ordet *raistu*. Erik Brate

antager, att U 642 är ristad av Fot — om U 691 uttalar han sig icke i detta sammanhang —, och han påpekar särskilt likheten i vissa ornamentala detaljer (»ormstjärtens slut») mellan U 642 och den av Fot med säkerhet ristade U 267. Att det finnes ett samband med Fots ristningar, torde vara obestriddt. Och dock tala de här påpekade, för U 641 och 642 gemensamma dragen knappast för att det är mästaren själv, som har utfört dessa ristningar. Ett kors av samma typ som på U 641 och 642 förekommer visserligen hos Fot (se U 464, 330), men även hos andra (t. ex. U 17, 190), och det är icke den hos Fot vanliga korsformen.

643. Ekilla bro, Yttergrans sn. Nu vid Ekolsund, Husby-Sjutolfts sn.

Pl. 19.

Litteratur: B 332, L 45, D 1: 45. J. Bureus, Runakänslanäs lärspan (1599), Fa 6 s. 58 n:r 77 (Bureus' egen uppteckning), s. 182 n:r 85 (Rhezelius), Fa 10: 2 n:r 61 e, Fa 5 n:r 150, Fa 1 s. 37; M. Aschaneus, Fb 18 s. 205; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 221; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 457; R. Dybeck, Svenska runrunkunder 2 (1857), s. 24; UFT h. 1 (1871), s. 27; O. v. Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 47 f.; Runorna (1933), s. 219; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 81.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (Ff 6 n:r 65; Aschaneus, teckning (i Fb 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 332); Dybeck a. a.

Runstenen står på högra (norra) sidan om infartsvägen österifrån till Ekolsunds park, mitt emot U 642. Den är liksom denna omkring 1820 hitflyttad från Ekilla bro i Yttergrans socken.

Enligt de äldsta uppgifterna från 1600-talet funnos de båda runstenarna U 642 och U 643 omedelbart bredvid varandra vid Ekilla bro. U 643 betecknas som den ståndande, i motsats till U 642 som var lutande. De äldre uppgifterna om stenens plats finnas samlade ovan under U 642. Dybeck tillägger beträffande U 643 (D 1: 45): »Jemnte föregående [d. v. s. U 642] och följande [d. v. s. U 644] har denne runsten förr stått vid Ekla bro, nära höjden, der torpet Eklalund (byggt på 1830-talet) är, men finnes nu vid Ekolsund.»

Blågrå, kornig granit. Höjd 2,27 m., bredd 1,33 m. Ristningens höjd 1,34 m., bredd 1,10 m. Ytan är mycket knottrig. Ristningen är mycket ojämn. Delvis djupt huggen och tydlig, delvis skadad genom vittring och bortfall av små stycken.

Inskrift:

× kulaifr × auk × kar × litu × raisa × stain × eftir × antuit × rauþa × faður · sin ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Gullæifr ok Karr letu ræisa stæin æftir Andvett rauða, faður sinn.

»Gullev och Kår läto resa stenen efter Andvätt röde, sin fader.»

Till läsningen: Sk framför 1 k är säkert, liksom också sk efter 51 n. 1 k är icke stunget; icke heller 2 u och 37 i. 10 k är skadat; övre delen av bst är borta. 12 a är skadat nedtill. Nedre hst i 13 r är borta; bst delvis skadad och otydlig. 28 e är säkert stunget. Namnet **antuit** × **rauþa** är alldeles klart. Sk efter 48 r är litet och grunt, något osäkert.

Bureus (Fa 10: 2 och Fa 6): 28 a. F. ö. är Bureus' läsning fullkomligt riktig. På runtavlan 1599 står 28—38 **ekti** · **rantuit**; uppenbarligen endast ett par tryckfel. — Rhezelius (Fa 6): 11—13 **gal**, 28 a. 13 r var tydligen skadat redan på 1600-talet, liksom nu (vilket icke antydes på träsnittet B 332). — Aschaneus (Fb 18): 11—13 **gal**, 28 e. — Hadorph och Leitz (B 332): Intet sk framför 1 k och efter 51 n. Icke heller efter 48 r. Sk efter 7 r, 10 k och 43 a tecknas · (i st. f. ×). 28 i. — Dybeck: Intet sk framför 1 k och efter 48 r. Sk efter 7 r, 10 k och 43 a tecknas · (i st. f. ×). 28 i.